

Inger og Johannes Exner kirkebyggere med rødder

Af journalist Søs Kjeldsen

En effektiv måde at gøre sig - om ikke udødelig - så dog kendt i mange generationer frem er at tegne kirker. De plejer at stå så dejligt længe. Og hvis man har tegnet flere af dem, er man næsten sikker på ikke at gå i glemmebogen.

Inger og Johannes Exner har ridset deres navne i sten. De har tegnet 12 kirker, og der er flere, hvor de kommer fra.

De har også tegnet 10 sognegårde og 23 orgler, restaureret 40 kirker og udsmykket et ukendt antal kirkerum og pladser - plus det løse.

Og de har gjort det sammen. Ligesom de har gjort så mange andre ting sammen igennem næsten 40 års ægteskab.

De er begge fyldt 70 i år, og det var anledningen til en udstilling om dem på Koldinghus. De siger, det var underholdene for dem selv at se en stor del af de fælles anstrengelser samlet som modeller, tegninger og fotografier. Og de var glade for at opdage, at tingene kunne tåle et gensyn, og at de stadig selv kunne lide dem - selv de ældste.

Og der var nok at udstille, for Inger og Johannes Exner har været flittige - og anderledes. Moderne arkitekter kan man roligt sige. Til tider udsat for ros og beundring, til tider udsat for hele byers protestskrivelser, når projekterne ikke blev forstået. Så blev de bygget alligevel - eller tegnet om - eller helt opgivet. Inger og Johannes Exner har prøvet det hele - sammen. De har kendt hinanden siden skoletiden i Randers. Han ville være forstmand, hun ville være arkitekt. Men da han så alt det spændende, hun sad med, sprang han også over til arkitektstudiet.

Og siden har det hele hængt sammen. Siden 1958 har de haft fælles tegnestue hjemme i privaten. Fire børn kom til, to af dem er selv arkitekter, og datteren Karen Exner er nu medejer af firmaet, der har 10 ansatte.

Firmaet har i de sidste 25 år haft til huse øverst oppe i en gammel villa omgivet af store træer, tæt ved skov og strand, i det sydlige Århus. Inger og Johannes Exner bor fornedet, og på mellemetagen er grænsen mellem tegnestue og private stuer udvisket.

Ligesom grænsen mellem arbejde og fritid er ikke-eksisterende. De har mange dage, hvor de ikke er væk fra matriklen. Og som i gamle dage, hvor mand og kone var fælles om bedriften, er de fælles om opgaverne.

Begge tegner på de samme projekter og kalder på hinanden, når nye indfald bobler frem. "Det er vigtigt, at udnytte hinandens særheder - og særligheder, siger Johannes Exner.

"Og vi må også kæmpe mod hinanden, tilføjer Inger Exner. Men de er hinandens bedste kammerater. Han vil gerne diskutere projekterne hele dagen og langt ud på aftenen. Hun vil gerne holde lidt fri men lader sig rive med. Selv i ferierne handler det om kirker - ikke altid lige målrettet, men de kan bare ikke køre forbi en kirke uden lige at stoppe op og studere den nærmere. For det hele hænger sammen.

Det vidste de ikke, da de tegnede den første kirke i 1963 i Randers, men det ved de i dag. Og de er trofaste overfor historien. Selv det mest nøgne kirkerum, rensat for al pynt og ornamentik fra Exners tegnebord har sine rødder i tidligere tiders kirkebyggeri - for de kan deres kirkearkitekturhistorie.

Der er ingen favoritter blandt de 12 kirker, de har tegnet - påstår de.

af
"Man holder jo alle sine børn, siger Johannes Exner og forklarer ivrigt om de tre kirketyper, de er inspireret af i deres kirkebyggeri:

Der er den Vestromerske, den Østromerske og den rene Lutherske.

Den Vestromerske kendes på det aflange kirkerum med Jesus siddende som en anden kejser oppe for enden, parat til at modtage menighedens ydmyge bøn. Sådan ser mange gamle danske kirker ud.

Den Østromerske kendes på det kvadratiske kirkerum, hvor en stor kuppel leder øjet og tanken opad og til gengæld spreder det himmelske lys over menigheden, der står op, for her er ingen bænke.

Den Lutherske kirke er høresale, folk skulle lytte til præsten. Derfor sad prædikestolen højt oppe, så alle kunne se og høre kirkens tjener.

I Exners kirker er der reminiscenser fra alle tre kirketyper. De er vendt og drejet og brugt på nye måder.

(Den første protestantiske kirke i Danmark var Christian den 3.s kapel på Koldinghus.

Kongen kendte Luther, korresponderede med ham og Luther viede kongens datter. I dag står rummet restaureret, men det var aldrig sket på den måde, hvis Exners ikke havde kunnet deres kirkearkitekturhistorie.)

De har i alle kirkerne arbejdet med alterets plads og brugt en kombination af det vestromerske og østromerske. Der er ingen overflødig pynt i deres kirker, derimod danner materialer, konstruktion og lyset tilsammen udsmykningen og fremhæver alteret i de store rum. Det enkle, det er netop arven fra den Lutherske kirker.

"Vi vil have det hele med, det er livskonklusionen efter 40 års arbejde, siger Inger Exner, og forklarer, at ganske som i den sydtyske barokkirke, hvor kunst og arkitektur smelter sammen i en overvældende enhed, smelter kunst og arkitektur også sammen i deres kirker, men her bliver resultatet det enkle, det simple.

Malerier på væggene finder man ikke i Exners kirker. Hvis der er pynt - de hader ordet pynt og kalder det i stedet funktionskunst - er det brugt som symboler, der er så klare, at selv et barn kan forstå det. To eksempler findes i Gug kirke i Aalborg, hvor 12 musselmalede tallerkener er nedstøbt i betonalteret: Symbolet på nadveren.

Ved døbefonten drypper en hane konstant, dråben danner ringe i vandet, og det kan høres: Symbolet på det evige liv.

Både her og i andre Exner-kirker er døbefonten placeret centralt i rummet, så alle kan følge dåbshandlingen. Og orglet er gerne placeret, så man ikke skal dreje halsen fuldstændig af led for at se det.

Fælles er også, at præsten aldrig står højt hævet i en Exner-kirke. Som Jesus, der allerhøjest trådte op på en sten, står præsten måske et trin oppe. Det er demokratiske kirker, de tegner, og præsten er en del af menigheden.

"Præster ser vel også på, om de vil være i et sogn med vores kirke, siger de, og indrømmer at en præst kan ødelægge deres tanker med kirkerummet, hvis han eller hun er PINLIG højtidelig i stedet for FESTLIG højtidelig.

Bænkene er placeret, så menigheden kan se præsten - og hinanden. De sidder ikke stift som i en rutebil og gemmer sig bag høje ryglæn.

Kirkerummet skal både være højtideligt og menneskeligt, både enkelt og afslappet. Det skal også kunne bruges til koncerter, så de har altid lavet plads til et helt orkester omkring alteret.

De tilstræber ikke, at deres kirker set udefra skal ligne kirker: "Nogle mener, at en kirke skal have et tårn, for at ligne en kirke. Men det er som regel dem, der aldrig går i kirke. Vi mener

at et klokketårn skal være et instrument og ikke et magtsymbol. Vi vil væk fra det prestigefyldte, der skal demonstrere kirkens magt og betydning, siger Johannes Exner. Inger og Johannes Exner påstår selv, at der ikke findes nogen Exner stil, og at de ikke er med på nogen stilbølge.

“Måske kan man se på materialerne, at vore kirker er bygget i vor tid, men de stilperioder som i det her århundrede dukker op hvert 10. år, protesterer vi imod ved ikke at tage hensyn til dem. Istedet vil vi finde ud af, hvad opgaven og stedet forlanger af os. Man skal ikke eftergøre andres ting, for hvis man er heldig, bliver det ligeså godt, men som regel bliver det ringere.

Det er bedre at være “forud” for sin tid, for så er man original, siger de.

Men så er det også, man stiller op til øretæver. Ofte har arkitektparret oplevet hede debatter og protester: I Viborg var den halve by i oprør over deres forslag til en sognegård i forbindelse med domkirken. Projektet blev opgivet, og i stedet blev sognegården bygget et stykke væk “Det er også godt, men jo slet ikke det samme, siger Johannes Exner.

I Kolding var den halve by i oprør over tankerne om et glashus omkring Koldinghusruinerne, istedet blev det resultatet, som vi kender i dag. Beundret fra mange sider, og de er da også selv glade for huset. Men det andet havde også været godt, som de siger.

Og sådan er det ofte, når man piller ved noget gammelt: det afføder en gevaldig diskussion. Men kirkene er igennem alle dage blevet bygget om og til. Og her kommer Exners kongstanke ind: Der er ikke noget, der hedder at føre tilbage i gammel stil. For hvilken stil er den oprindelige? Meget er blevet ødelagt i misforstået forsøg på at kradsse sig ind til det oprindelige.

Hvis man vil afdække gamle kalkmalerier er det fint, men så skal man gøre det gennemført og også rive klokketårn og våbenhus ned, for de var der ikke, da kalkmalerierne stod nye og friske. Men hvilket menighedsråd tør sige ja til at gå så drastisk til værks?

I stedet skal man i respekt for tidligere tiders arkitektur tilføje de gamle huse vor tids arkitektur, mener Inger og Johannes Exner. Og i den ånd har de restaureret 40 kirker.

Men stadig undrer de sig over den mangel på mod og fantasi, som de synes præger vor tid. Johannes Exner fortæller om dengang, de romanske landsbykirker med fladt trætag og små vinduer efter reformationen blev bygget om i gotisk stil med tårn, hvælvinger, store vinduer, orgel, bænke og prædikestol. Det var aldrig gået igennem idag, mener han.

De synes hverken de mangler mod eller fantasi selv, men de er kommet til et punkt, hvor de gerne vil trappe ned. De trænger til at rejse mere, de er begge vilde med at gå på jagt, de står på ski og de opholder sig meget i deres fritidshus i Thy ved Vesterhavet. Derfor forsøger de at overlade flere af projekterne til andre, men samtidig vil de gerne give deres store erfaring videre til de unge.

Og debatten vil de fortsat gerne deltage i.

slagge af